

Malvina Husserlová

SKICA ŽIVOTA E. HUSSERLA (1940)

Malvina Husserlová¹

(Vzpomínky vybral a přeložil
Ivan Blecha podle vydání
v časopise *Husserl Studies* [5/1988,
s. 105-125; k tisku je připravil Karl
Schuhmann]).

*Asi 2 měsíce před smrtí Husserl jednou řekl:
„Svou minulost bychom neměli příliš zjed-
nodušovat.“ To na mně nesmírně zapůso-
bilo. Co potom ovšem zbude z životopisu?
Moje poznámky plynou z mého pera v prou-
du vzpomínek jistě mezerovitě a určitě také
nikoli literárně, věřím nicméně, že nic ne-
zjednodušuji.*

*Doufám zejména v to, že se [...] v životním
obrazu Husserlově mnohé stane zřejměj-
ším.*

A. Olomouc

Na gymnáziu (v Olomouci) byl Husserl špatný žák, bez zájmu o vyučování, bez sebemenší ctižádosti. Ale před koncem každého roku se začal učit s velkým úsilím a právě tolik, že ho museli pustit do dalšího ročníku.

V maturitním ročníku (Oberprima) se doslechl, že pedagogická rada došla k závěru: „Husserl musí nutně u závěrečné zkoušky propadnout; celý rok nás vodil za nos.“ A co na to Husserl? Poprvé osvědčil svou neslýchanou pracovní píli, vstával v 5 ráno a doháněl učební látku, která mu byla ovšem stále značně cizí. Přitom se před ním rozevřela nesmírná krása matematických teorií – což bylo pro jeho další vývoj osudové.

Tak přišla maturita. Husserl sám musel ve všech oborech složit ústní zkoušku. Na konci oznámil ředitel hrdě předsedajícím: „Pane školní rado, Husserl byl náš nejhorší žák.“

Jedna z nápadných Husserlových zvláštností byl jeho přímo vášnivý zájem o optiku. Ten samozřejmě souvisel především s jeho několikasedmístrovým studiem astronomie, ale jistě u něj patřil přece k čemusi základnímu. Jako mladý student dostal do rukou dalekohled značky Zeiss a puzen niternou vášní ihned jej pečlivě prozkoumal. Zjistil přitom zakalení jedné čočky. Bez váhání se rozhodl poslat dalekohled Zeissovi do Jeny a dostal

¹ Některé údaje v textu je třeba brát s velkou rezervou. Malvině už paměť nesloužila a mnohá fakta zkreslila. Občas zřejmě i cíleně přeháněla. Děkuji nakladatelství Springer za svolení k publikaci tohoto překladu. *IB*

odtamtud nabídku od tehdejšího ředitele prof. Abbeho (zakladatele proslulého podniku v Jeně), aby pro něj pracoval, protože prý „žádný školený kontrolor chybu neobjevil. Jistě Vás čeká úspěšná budoucnost“. Husserl chtěl nabídku přijmout, ale jako často v jeho životě rozhodla jiná vůle, než ta, které si byl vědom.

Záliba v optických přístrojích jej provázela až do smrti. Vždy, třeba i při malé procházce, nosil s sebou nějaký dalekohled, měl všechny velikosti a systémy. Když jsem ho tu a tam večer upozornila na zajímavou konstelaci hvězd na obloze, jak rychle byl schopen odložit pero a běžet na verandu!

Ještě 2 měsíce před smrtí si přál jeden nový přístroj, a když jsme mu řekla, že jsem jej objednala, jeho oči se rozzářily.

B. Lipsko

Čtyři semestry astronomie v Lipsku mu lidsky mnoho daly. Vztah k Masarykovi, který byl o osm let starší, byl začátkem druhého životního období.

Masaryk zavedl mladého krajana, který mu byl zřejmě velmi sympatický, do sedmihradsko-saského studentského spolku, v němž byli sami nebo skoro sami teologové. S některými z nich navázal Husserl celoživotní přátelství.

A Masaryk také s patřičným nadšením upozornil Husserla na Franze Brentana, jehož žákem byl; byl by rád viděl, kdyby s ním mohl Husserl ihned odejít do Vídně, kde se chystal k habilitaci. Ovšem Husserl právě upsal svou duši matematice a filosofie ho ještě netáhla. Ale vliv Brentanova kouzla zcela nepominul, zapůsobil jen o několik let později.

C. Berlín

V roce 1878, tedy po dvou letech, opustil Husserl Lipsko a astronomii. Způsob výuky, nudné tabulkové výpočty a snad i hlubší důvody pohněly ho k nejpřísnější ze všech věd, k matematice a do Berlína. Tam ostatně také našel hvězdné nebe, neboť berlínská univerzita dosahovala tehdy vrcholu svého lesku, hvězdy první velikosti jako Weierstrass, Helmholtz, Bunsen aj. byli geniálními vůdci na cestě poznání.

Jak rád hovořival Husserl ještě v pozdním věku o tom, jak bylo jeho srdce naplněno štěstím a jakým nadšením byl pohnut, když směl vidět a slyšet takové hrdiny ducha.

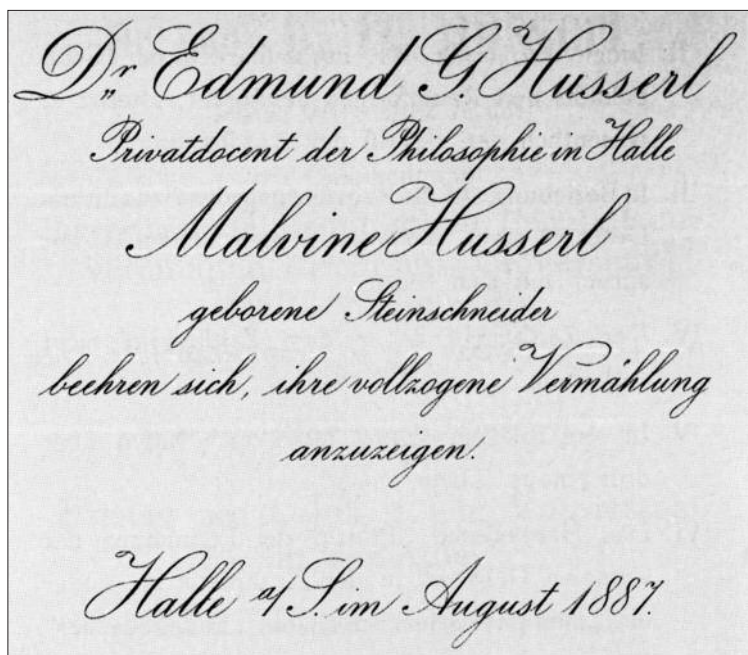
Největší vliv na něj měl Weierstrass. Mnohokrát říkal: ethos mého vědeckého snažení jsem získal od Weierstrasse.

S vášnivým zápalem oddal se studiu matematiky a fyziky a berlínské roky pokládal za nejšťastnější ve svém životě.

Filosofie ovšem zatím u něho nehrála žádnou roli. Navštěvoval sice přednášky Paulseny a Zelleru, jeho láska však přece jen patřila pouze matematice.

D. Vídeň

V roce 1883 promoval na přání svého otce, ortodoxního Rakušana, ve Vídni a tam došlo ke třetímu a poslednímu obratu: Husserl navštívil, pamětliv Masarykovy rady, přednášky Franze Brentana – a o jeho duchovní budoucnosti bylo rázem rozhodnuto. Rozhodl se ještě dříve, než si to sám uvědomil. Po získání doktorátu a jednoroční vojenské službě přišel ještě – neboť se stále považoval za matematika – za Weierstrassem do Berlína jako jeho osobní asistent. Ale už po jednom semestru se vrátil zpět do Vídně s pevným rozhodnutím věnovat se filosofii. Brentano měl kolem sebe velký kruh nadaných a nadšených žáků, jimž se rád věnoval i mimo přednášky a semináře a které často zval k sobě domů. Brzy si všiml mladého, světlovlasého, modrookého, zasněného a plachého studenta (nebo spíše

Svadobné oznámenie Husserlovcov / The wedding announcement in 1887

mladého doktora), začal se o něj zajímat tolik, že jej pozval na dlouhé letní prázdniny 1885 do St. Gilgenu u Wolfgangsee a trávil s ním denně čas (po 3 měsíce) při filosofických diskusích, plachtění a projíždkách na lodích. Tak byl položen základ k podivuhodnému vztahu mezi velkým mistrem na vrcholu života a začátečníkem, vztahu, který přečkal i Brentanovu smrt a z Husserlovy strany nebyl nikdy přerušen i přes zdánlivé odpadlictví (a navzdory jedovatým poznámkám Krausovým, který byl ve své brentanovské ortodoxii jistě papežtější než papež).

Brentanovo zalíbení v Husserlovi našlo v St. Gilgen svůj výraz také v tom, že jednou své paní, která byla velmi dobrou malířkou a která právě začala portrétovat Husserla, vzal štětec a paletu z rukou a – aniž by kdy sám maloval – zhotovil portrét sám. A obraz poslal (jak zvláštní gesto jeho něžného srdce!) nevěstě jako vánoční dárek (1885) s roztomilým dopisem. (Připojuji úsudek známého historika umění Roberta Vischera o portrétu: „Budte ráda, že máte tento pěkný obraz, je stejně tak cenný jako od nějakého raněitalského autora.“)

Brentano organizoval další záležitosti skoro jako Husserlův otec: Husserl měl jít do Halle a habilitovat se u Stumpfa, Brentanova žáka a přítele, a potom se hned oženit. Veškeré námítky Husserlovy, že je ve filosofii pouhý začátečník, nic nezmohly, a tak šel Husserl do Halle.

E. Halle a/S.

Stumpf přijal Husserla se srdečnou důvěrou a zacházel s ním skoro jako s členem rodiny. Husserl začal bez okolků pracovat na svém habilitačním spise a Stumpf dohlížel na to, aby se držel přímé cesty k cíli. Jednou uvítal zaskočeného mladíka přísnými slovy: „Nepředložíte-li svou práci do 4 týdnů, nesmíte už vstoupit do mého domu.“ Tak uplynul rok 1886 a v červenci 1887 se odbyla habilitace spisem „O pojmu počtu“ a 6. srpna 1887 jsme se vzali.

Edmund Husserl s manželkou Malvinou

Roky v Halle 1887-1901 byly pro Husserlova duchovní budoucnost rozhodující. Těžké vnitřní zápasy s problémy a velká vlastní nejistota přetavily ze surové rudy tvrdou, ušlechtilou ocel. Kolik pochybností tehdy prožil! Chodíval denně kolem Franckova sirotčince a čítával nápis nad vchodem: „Avšak ti, kdo skládají naději v Hospodina, nabývají nové síly“ (Izajáš 40,31), který se stal jeho životním krédem. Poté, co v roce 1891 vyšla podstatně rozšířená habilitace pod názvem „Filosofie aritmetiky“, chtěl ihned napsat II. zamýšlený díl. Ale jak tomu bylo v celém jeho životě často – jeho vůle se musela podříditi vyšší, jemu neznámé vůli. Tak zůstal II. díl „Filosofie aritmetiky“ nenapsán a Husserl se ponořil do hloubavého, sžíravého bádání, které trvalo 10 let – ačkoli mnoho vážených a vlivných osob, které si Husserla velmi cenily, naléhalo, aby publikoval aspoň část své práce, vzdoroval odhodlaně slovy: „Dokud si nebudu jist, že jsem hotov, nebudu nic publikovat.“

V letech 1900-1901 vyšla Logická zkoumání.²

Nerada bych ukončila etapu v Halle, aniž bych se několika slovy zmínila o našich kontaktech s dalšími lidmi.

2 Logische Untersuchungen. Erste Teil: Prolegomena zur reinen Logik (1900) / Logická zkoumání I. (2009, OIKOMENH, Praha); Logische Untersuchungen. Zweite Teil: Untersuchungen zur Phänomenologie und Theorie der Erkenntnis (1901) / Logická zkoumání II. (2011, OIKOMENH, Praha).

Jakkoli těžké a niterně drásavé byly tyto rozhodující roky vývoje, přece jen mohl Husserl uplatnit bohatství svých mladých sil a touhu po štěstí. Halle byla tehdy vynikající univerzitou, jmenuji jen z teologické fakulty: Beyschlag, Haupt, Kautzsch, z právnické fakulty: v. Liszt, Loening, z filosofické: Stumpf a Rudolph Haym, Joh. Eduard Erdmann, z matematiků: Georg Cantor atd. Seznam by byl příliš velký, chci jen říci, že se tu žilo ve vysokém duchovním nivó a že jsme zde získali mnohé dobré a nejlepší přátele. Omezím se na tři jména: Stumpf, Hans v. Arnim a Georg Cantor, největší matematik od doby Gausse, tvůrce teorie množin (nové a velmi plodné disciplíny matematiky) miloval Husserla něžně. Při vši velké rozdílnosti si byli velmi podobní. Cantorův dům byl pro nás něco jako vlastní domov, stejně jako Stumpfův. Stumpf byl mentor, rádce, otcovský přítel a když odešel v prvních letech 20. století do Mnichova, připadalo nám, jako bychom osířeli.

Obdivuhodný byl přátelský svazek s Arnimem. Myslím, že něco takového se už dnes sotva najde. Oba muži se doplňovali zrovna osudově, chtělo by se říci. Husserl, který byl vychován v exaktních přírodních vědách předními duchovními veličinami doby, nacházel v Arnimovi svůj protipól: žáka Wilamowitze-Möllendrofa, nadšeného graecistu, jemně vzdělaného v duchovních vědách. Tak se vytvořila konstelace, dopuštěná nejlaskavější prozřetelností: jeden otevíral neškolenému zraku druhého bránu k nekonečnému bohatství přírodovědeckého poznání a metod a získal výměnou poklady dějin a filologie. Přitom vládla mezi oběma přáteli láskyplná sympatie, která se přenášela také na nás ženy jako vílín závoj.

Nesmím také zapomenout na tři intimní přátelství. V Halle našel Husserl matematika Grassmanna, a v Berlíně pozdějšího fyzika prof. Albrechta, oba bývalé členy lipského sedmihradsko-saského studentského spolku. Oba náleželi k okruhu nádherných mužů, s nimiž jsme byli spjati po celý život, od mládí až po stáří.

(Ještě o jedné veselé anekdotě od Grassmanna se musím zmínit, dříve než se rozloučím s Halle. Grassmann byl synem slavného matematika, který byl zároveň dobře znám jako znalec sanskrtu. Často byl náš přítel při představování dotazován – „Jste syn velkého matematika Grassmanna nebo indologa Grassmanna?“ Načež Grassmann junior se skromným výrazem tiše odvětil: „Jsem synem obou.“).

F. Göttingen

Vydáním Logických zkoumání začala nová epocha. Dosud se odděloval Husserl dobrovolně od světa a od vědeckého ruchu neprůhledným závěsem. Ve zvolené samotě chtěl zápasit s tím, čeho nedostatek tak hluboce a neklidně pociťoval: být odpovědným učitelem filosofie. A toho mohl dosáhnout jen v samotě: „Nepustím tě, dokud mi nepožehnáš.“ (Gen 32, 26.)

A nyní se tedy onen závoj, jenž jej od světa zcela odděloval, protrhl: ihned po vydání LU dostal z Göttingen nabídku mimořádné profesury a brzy začala jeho velkolepá výuka. Duchovní živná půda univerzity byla již dlouhou dobu v nejvyšším smyslu kultivována a např. v oblasti přírodních věd patřila k nejpřednějším. Stejně i v oblasti duchovních věd byla požeňována vynikajícími veličinami. Jen filosofie zaznamenávala po Lotzovi pozvolný úpadek. Studentstvo bylo mezinárodní, zvláště v matematice (Hilbert, Felix Klein atd.), a zde se nabízelo Husserlovi velké pole pro skvělou akademickou činnost. Třebaže byl přesvědčen, a mně to také stále zdůrazňoval, že Logická zkoumání „mohou zapůsobit až za několik let“, opak byl pravdou. Nejprve „vybuchly v Mnichově“ ve velkém okruhu žáků Theodora Lippse „jako bomba“ (výraz prof. Hensela) – přirovnání, které je dnes velmi moderní. A z Mnichova začal příliv přespolních studentů a mladých učenců, kteří se chtěli

Edmund Husserl s rodinou / Husserl and his family

učit u autora Logických zkoumání. Jen pár jmen: Reinach, Hildebrand, Scheler, Conrad-Martius, Erhard Schmidt a další.

Ačkoli v Göttingen měly přednášky a semináře zcela výjimečné nároky na čas a energii, nepřišla zkrátka ani práce na dalších problémech. Neustále se tak kupily na Husserlově duchovní cestě jen stěží zdolatelné překážky, hory, ano i pohoří, které jej nenechaly nikdy dojít tak daleko, aby mohl slavit.

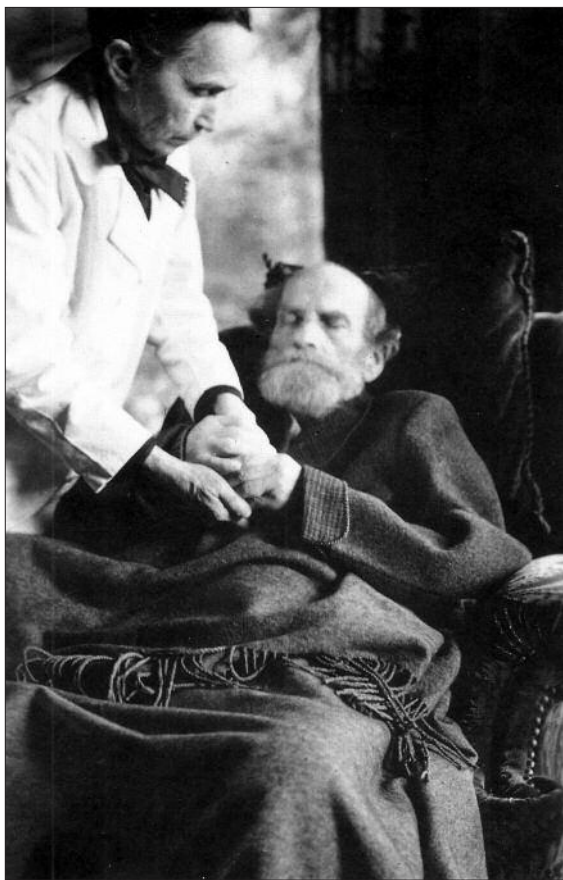
„Vítězství ho nelákala. Jeho růst tkvěl v hlubokých porážkách, které mu uštědřovaly vždy něco větší.“ (Neznámý citát)

Genius loci Göttingen byl zcela jiného druhu než v Halle. Množství velkých duchů, kteří zde učili a pracovali, působilo jako neustálá připomínka a motivace. („Místa, jichž se dotkl velký muž, jsou posvěcená pro všechny časy.“) Příklad naprostého oddání se práci podával zvláště Hilbert, který velmi brzy u Husserla rozpoznal týž ethos, takže mezi nimi vzniklo hluboce uctivé přátelství.

Třebaže byla tehdy ceremoniální družnost v Göttingen velmi obvyklá a třebaže jsme se jí nijak nevyhýbali, věnoval se Husserl přece v první řadě svým žákům, otevřel jim v určité dny svůj dům, a v sobotu vpoledne viděl rád u rodinného stolu jednoho či dva z nejpokročilejších. Nejčastěji byli zváni Erhard Schmidt a Constantin Carathéodory, první z Baltu, matematik, skvěle nadaný, ten druhý Řek, univerzálního vzdělání, původně inženýr a člen komise pro suezský kanál a regulaci Nilu. Nyní je C. ordináři pro aplikovanou matematiku v Mnichově, Schmidt je prof. matematiky v Berlíně. Tito dva mladí lidé byli po celý rok domácími přáteli a projevovali živý zájem o naše děti. Byl to krásný, vřelý vztah.

Tak utekly roky v Göttingen – a roku 1913 vyšly „Ideje“³, které se pro nejbližší žáky staly velkým překvapením. Jak málo z nich překonalo tento nečekaný proud nových

3 Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie. (1913); Ideje k čisté fenomenologii a fenomenologické filosofii I./II. (Praha, 2004).

Na konci života s manželkou Malvinou / With Malvine at the end

byl nezapomenutelný den. Starý pán s malýma očima, prozářenýma jasným duchem, to milé uznání velkého výkonu, prostá jednoduchost jeho osobnosti – vše bylo svědectvím, že patří k největšímu typu německých badatelů. Řekl mi mezi čtyřma očima: „Čtění paní, LU jsou počátkem nové epochy filosofie. Toto dílo se dočká ještě mnoha vydání, použijte svého vlivu, aby *nebyly přepracovány*, je to historický pomník, musí být zachovány tak, jak byly napsány.“

Vzdor tomuto moudrému napomenutí hodlal Husserl využít příležitosti, a pokusil se o jejich přepracování, zvláště 6. zkoumání. Hned poté, co byly vytištěny 4 archy, nechal je skartovat.

Chci nyní opustit Göttingen. Ponechávám stranou, že Husserl dostal nabídky z Wrocławu, Jeny a Bonnu, protože z toho nic nevzešlo.

G. Freiburg

Jinak tomu bylo s Freiburgem a s nabídkou z Heidelbergu, která přišla současně. Zde bylo sídlo jihoněmecké školy, která byla po marburské škole nejvlivnější.

myšlenek a dosáhlo protilehlého břehu! Rychlejší přijetí bylo zne-možněno právě vypuklou válkou, která Husserla velice rušila při přepracovávání druhého vydání LU.⁴ Ideje byly sepsány v době od ledna 1913 do dubna 1913, sám říkal, že píše své knihy jako v transu (tak byla například Formální a transcendentální logika rozvržena v 6 týdnech). Aniž se zatěžoval korekturami tiskových archů Idejí, vrhl se na LU, na jejichž další vydání nakladatelství velmi naléhalo, neboť byla již dávno rozebraná.

Zde narážím na mezeru ve svých vzpomínkách, kterou chci hned vyplnit, a sice vzpomínkou na Diltheye.

Dilthey byl jeden z mála, který reagoval na mocnou působivost LU. V záplavě filosofického tisku bylo po jejich vydání váhavé ticho, žádná recenze, jen několik dopisů. Dilthey byl jeden z mála, který ihned rozpoznal epochální sílu tohoto díla a toto své poznání autorovi neodkladně sdělil. Brzy se ohlásil na návštěvu v Göttingen a to

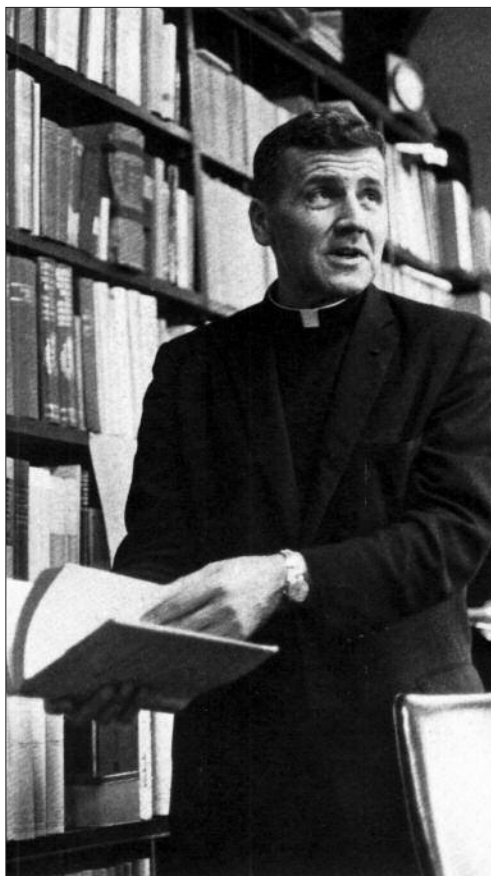
4 Logische Untersuchungen/Logická zkoumání.

Husserl byl už skoro 57 let star a domníval se, že by pěstování a vzdělávání odlišného prostředí mohlo proudu jeho života dát prudší spád. A tak tomu také bylo. Roky 1916 až 1937 vedly jej vzhůru po příkře stoupající cestě. Jeho život se řídil vždy ideou nekonečnosti, viděl před sebou až do posledních zdravých dnů nekonečný časový horizont pro své nekonečné úkoly. Tak jako se neustále cítil jako začátečník, jako průkopník, a tak, jako se stejně často zabýval problémem smrti – tak málo vnímal před sebou onu nepřekročitelnou časovou hranici, která nit pozemského konání přetrhává. Jeho činnost na zemi byla pro něj misí danou shůry, jíž sloužil bez starosti o budoucnost svého života. Jako nekonečná ležela jeho práce před ním a jako nekonečné i jeho úsilí, tuto práci splnit.

Star 78 let se odhodlal vložit všechnu sílu svého duchovního nadání do souhrnného díla. Přitom ho přepadla všemoc smrtelné nemoci, 9 měsíců trvající utrpení, které jej přivedlo k posledním výšinám lidského života. Kdo u něj tehdy byl, podlehl posvátnému kouzlu přechodu od pozemského k nadpozemskému.

Poslední noc byla jako zjevení nejhlubšího tajemství lidské existence, úžas, úcta, pohnutí, předtucha nejvyššího, skoro až pocit štěstí – netekly žádné slzy, nehlásila se žádná hořká bolest. Ležel zcela klidně, jeho tvář byla stále krásnější, žádné vrásky nebyly patrné na jeho zářivé kůži, dech stále klidnější, a když se ošetřovatelka nad ním sklonila a řekla: „Proficiscere anima christiana“, vydechl sotva slyšitelně naposled.

„Umřel jako světec,“ – řekla pohnutě řádová sestra.

Františkánský mnich a filozof, páter Herman Leo Van Breda, ukryl Malvinu Husserlovou v kláštore a prepašoval Husserlovu spisbu na Katolícku univerzitu v Leuvene. / Franciscan friar and philosopher, Herman Leo Van Breda, who helped Malvine Husserl to hide from the Nazis in a monastery and smuggled Husserl's manuscripts to University of Leuven.

Z nemeckého originálu preložil Ivan BLECHA